

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA

PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“BİREYİN VAR OLUŞ MÜCADELESİ VE YALNIZLIK”

Danışman Öğretmen: Başak İNGİN

Öğrencinin Adı: Oğulcan

Öğrencinin Soyadı: YILDIRIM

Diploma Numarası: 001129-0106

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel’in “Mutfak Çıkmazı” adlı yapıtında “*bireyin var oluşu ve yalnızlığı*” nasıl işlenmiştir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı Türkçe A dersi kapsamında hazırlanmış olan bu uzun tez çalışmasında, Tahsin Yücel'in "**Mutfak Çıkmazı**" adlı yapıtında "*birey-toplum*" ilişkisi, toplumun birey üzerindeki etkisi, bireyin var oluş mücadelesi ve kendisini var edememesinin sonuçları incelenmiştir. Çalışmada "*birey-toplum*" ilişkisinin kurgusal metin aracılığıyla nasıl yansıtıldığı ve "*birey-toplum*" ilişkisinin insanın kişiliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde, "*birey-toplum*" ilişkisinin kişinin kendini var etme sürecinde ne derece etkili olduğuna değinilmiş, bu ilişkinin var oluş süreci sonunda bireyde bıraktığı kalıcı izler değerlendirilmiştir. Gelişme bölümünde "*aile, uzam ve yakın çevre*"nin bireyin var oluşundaki etkileri ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiş, "*umut ve hayal kırıklığı*" ve "*kendini gerçekleştirilememe*" hallerinin bireyin yalnızlığına olan etkileri ele alınmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise bireyin kendisini gerçekleştirilememesinin kişiyi getirdiği sonuç, yok oluş süreci aktarılmıştır. Çalışmada ikincil kaynaklara yer verilmemiştir.

Sözcük Sayısı: 125

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	4
2. BİREYİN VAR OLUŞUNU OLUŞTURAN ETKENLER.....	6
2.1. Ailenin Etkisi.....	6
2.2. Uzam ve Toplumsal Yapının Etkisi.....	9
2.3. Yakın Çevrenin Etkisi.....	13
3. BİREYİN YALNIZLIĞINI OLUŞTURAN ETKENLER.....	14
3.1. Umut ve Hayal Kırıklığı.....	14
3.2. Kendini Gerçekleştirememe.....	16
4. ÇÖKÜŞ.....	18
5. SONUÇ.....	19
6. KAYNAKÇA.....	20

1. GİRİŞ

Toplumsal yaşam içinde varlık sürdüren birey, kendini gerçekleştirme, “*var olabilme*” sürecini içinde yaşadığı toplumun yapısına, bununla birlikte kendi kişilik özelliklerine göre şekillendirir. Bireyin var oluşu toplum içindeki konumuna göre kişiden kişiye değişiklik gösterir. İnsan bu süreci gerçekleştirip var olabilmek adına içinde yer aldığı toplumsal yapıyla etkileşim halinde bulunur, davranışlarını topluma göre şekillendirir, bakış açısını toplumun değer yargıları doğrultusunda oluşturur, başka bir deyişle birey toplumun üyesi olacaksa var oluşunu bu toplumsal düzenin görüntüsüyle eşleştirmek durumunda kalır.

Toplumun genel değer yargılarından ve bakış açısından uzak olan bireyse bu dinamiğin parçası olmaktan çıkar. Bu durumda birey toplumla bağını kopartır, var oluşunu toplumdan uzak, farklı bir alanda gerçekleştirmeye çalışır. Birey, toplum mekanizmasından uzak kaldığında ya kendine yeni bir toplumsal düzen bulacak, ya bu düzeni yaratacak veya var oluşunu bireysel alanı içinde gerçekleştirmeye çalışacaktır. Var oluş süreci için yeni bir toplumsal yapılanma arayışı içinde olan birey, bu yeni yapılanmada daha önce yer aldığı düzenden farklı bir yaşam biçimiyle karşılaşabilir. Bu noktada bireyin bu yeni toplumsal düzende var olabilmek için yeni bir kimlik edinmesi, bu düzenle uyum içinde olması gerekir. Aksi durumda bu toplumsal düzende de birtakım sıkıntılar yaşanması kaçınılmazdır.

Bireyin içinde yer aldığı toplumsal yapıların farklılıkları arttıkça bireyin var olma ve bulunduğu toplumdaki konumunu koruması zorlaşır. Birey, bu iki toplum arasında seçim yapamazsa, toplumlar arası çatışma bireye yansır, birey iç çatışmaya girmemek, kendisini korumak için

yalnızlaşır. Bireyin çatışma yaşamamak için kendisini toplumdan soyutlaması bir süre sonra i çatışmaya dnyecek, bu soyutlanma onu toplumdan ve kendi varlığından koparabilecektir.

Birey, yaşama dair, içinde yer aldığı düzenden ayrı bir bakış açısı sergiliyorsa, toplumsal yapı denilen mekanizmanın içinde uyumlu bir parça olamıyorsa bu düzenden dışarı itilir veya birey yapılanmadan kendi isteğiyle uzaklaşabilir. Her ne Őekilde olursa olsun denilebilir ki bireyin var oluş, kendini gerçekleştirme sürecinde içinde yer aldığı toplumsal düzen tüm unsurlarıyla çok etkili bir mekanizmadır.

Tahsin Yücel'in "**Mutfak ıkmazı**" adlı yapıtında da bireyin yukarıda sözü edilen kendini var etme süreci anlatılmaktadır. İçinde yer aldığı düzenin odak figür tarafından yadırganan bazı değer yargılarıyla birlikte kişinin yaşama bakış açısına göre Şekillenen var oluş süreci, odak figürü toplumdan uzaklaşmaya, kendine yeni yaşam alanları belirlemeye, bu yaşam alanlarında başarısızlığa, yalnızlığa ve sonunda yok oluşa sürükleyecektir.

"**Mutfak ıkmazı**" soylu bir aileden gelen başarılı, akıllı, istenilen bir evlat olarak görülen odak figür İlyas Divitoğlu'nun, içinde yer aldığı farklı toplumsal düzenlerin başka başka değer yargıları ve bu düzenlerin kişi üzerindeki yargılamalarını, Divitoğlu'nun bu toplumsal Őartlar ve kendi yaşamsal beklentileri etrafında oluşan yaşama bakış açısını, toplumsal düzenlerden kopuşunu ve kendine yaşam alanı olarak "*mutfak*"ı seişini, bu uzamda ne derece yalnızlaştığını anlatır. Tahsin Yücel, bireyi bu noktada içinde yer aldığı toplumsal düzenin parçası olarak değerlendirmiş, bireyin kendini gerçekleştirmesinde toplumun ne açılardan etkili olduğunu anlatmış, düzenden ayrılan bireyin kendine yeni bir alan ve bu yolla gerçekleşen yeni bir var oluş macerası oluşturmak durumunda kaldığını aktarmış, var oluşunu toplumdan ayrı ve uzak yaşamayı tercih eden, belki de bu tercihe zorlanan bireyi "*yalnızlık ve yok oluş*" bağlamında değerlendirmiştir.

Çalışmada odak figürün sözü edilen var oluş süreci, yalnızlığı ve yok oluşu “*birey- toplum ilişkisi*” bağlamında değerlendirilmiştir. İlyas Divitoğlu’nun ailesi, yakın çevresi ve içinde yer aldığı uzamlarla görünür kılınan toplumsal yapıların odak figürün kendini var etmesindeki etkileri irdelenmiş, onu yalnızlığa götüreren nedenler aktarılmış ve bireyin sayılan etkiler sonucunda geldiği “*yok oluş*” noktası değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı, yapıtın odak figürü olan İlyas Divitoğlu’nun var oluş ve yalnızlığını irdeleyerek bireyin toplum içindeki yerini “*birey-toplum*” ilişkisi bağlamında değerlendirmektir.

2. BİREYİN VAR OLUŞUNU OLUŞTURAN ETKENLER

Bireyin var oluşunu oluşturan, onun kendini gerçekteşirme ve bir kişilik, kimlik kazanmasına etki eden unsurları birkaç başlık altında incelemek mümkündür. Her birey kendini var etme sürecinde başka etkenler altında kalır, kimliğini, yaşama bakışını buna göre şekillendirir. Yapıtın odak figürü İlyas Divitoğlu’nun var oluş sürecinde etkili olan unsurlarsa “*aile, çevre ve uzam*” olarak genel hatlarıyla sıralanabilir.

2.1. Ailenin Etkisi

Bireyin yaşamında içinde yer aldığı toplumsal düzenin en küçük parçası olan “*aile*”nin etkisi yadsınamaz. Aile toplumun en küçük yapı taşı olarak adlandırıldığına göre bireyin kendini gerçekteşirme sürecinde bu yapının etkili olduğu açıktır.

Bireyin toplumla olan ilk etkileşimi, ailesiyle olan etkileşimidir. Birey doğduğu andan itibaren ailesi tarafından şekillendirilmeye başlar. Aile, toplumsal yapının bir parçası olan bireye toplum kurallarını, düzenin işleyişini, toplumda var olabilmesi için gereken koşulları öğretir. Aile

toplumun yeni bireyini şekillendirir. Aile bireye toplumun ortak umutlarını, ihtiyaçlarını ve hedeflerini yükler. Böylece birey toplumda var olabilmek için gereken koşulları bu eğitimle yerine getirebilecektir.

İlyas Divitoğlu'nun yaşamdaki duruşunu belirlemesinde, toplumsal düzenin içinde yer almasında ailesinin ve içinde yetiştiği yapılanmanın belirlediği değer yargılarının önemi büyüktür. İlyas Divitoğlu köklü bir geçmişe sahip, geleneksel yaşamın kurallarına bağlı, büyük bir ailenin oğludur. İlyas'ın ailesi, bulunduğu bölgede sözü geçen, yerel halka çeşitli iş imkânları sağlayan, cömert bir ailedir. Bu güçlü yapılanma zaman geçtikçe, aile büyüdükçe, topraklar ve zenginlik bölünmeye, parçalanmaya başladıkça çöküşe uğrar. Böylece bir zamanların büyük, güçlü ailesi Divitoğulları yoksullaşır, güç kaybeder. Bu çöküşe rağmen aile soyluluğundan, cömertliğinden ödün vermemeye çalışır:

“Geçmişı düşündüler mi gözleri dolardı. Önce bir gurur büyüdü göğüslerinde, zehir gibi bir keder büyüdü. (...)Hükümet içinde hükümetti bir zamanlar, hükümetten de güçlüydü.(...)Çocuklar çoğaldı, mallar bölündü, konaklar bir bir çöktü...” (Yücel,15-16).

Bu direnişe rağmen bir süre sonra Divitoğullarının eski zenginliğinden eser kalmaz. Aile geçmişin görkemli günlerini yâd ederek, İlyas'ın, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yargıtay üyelerinden olan dedelerinin anılarını anlatarak yaşamın kendilerini getirdiği bu noktaya karşı koymaya çalışır. Dedenin geçmişı ailenin de geçmişidir. Bu yıkım sürecinde Divitoğullarını ayakta tutan temel güç dededen arda kalan anlardır: *“İlyas'ın dedesi umutların üstündeki bulutları bir yel gibi alıp götürmüştü.” (Yücel,16).* Divitoğulları parçalanmanın eşiğine gelmişken dönemin ilk yargıtay üyelerinden biri olmayı başaran İlyas'ın dedesi, Divitoğullarına

kurtuluş yolu açmıştır; ancak İlyas'ın dedesinin erken ölümü, umutsuzluğu beraberinde getirmiş, Divitoğulları'ndan geriye sadece anılar kalmıştır.

Divitoğulları için soy, asalet, güç ve zenginlik yaşamdaki en önemli değerlerdir. Bu değerleri dedenin ölümüyle hepten yitiren Divitoğlu ailesi için İlyas, yaşama tekrar tutunabilmenin, geçmişin görkemli günlerini geri getirebilmenin tek umududur. Divitoğulları'nın geleceği bir anlamda İlyas'a bağlıdır. Ailenin beklentisi odak figürü büyük bir sorumluluk altında bırakmaktadır. Ailenin geleceğini, erkek evlat olarak doğduğu andan itibaren omuzlarında bir yük gibi taşıyan İlyas, beklentiler altında hep güçlü ve başarılı olmak zorunda bırakılmıştır. Okul yaşamı boyunca tüm sınıfları birincilikle geçen İlyas'ın mesleği daha küçük bir çocukken aile tarafından belirlenmiştir. İlyas “*yargıç*” olmalı, topluma adalet getirmeli, ailenin göğsünü kabartmalı, Divitoğulları'na kaybettiği gücü kazandırmalıdır. Böylece küçüklüğünden itibaren Divitoğulları'nın şanı anlatan hikâyeleri dinleyen İlyas'ın tek amacı o şanı geri getirmek, Divitoğulları'nın yeniden yükseltmek olmuştur: “*İlyas büyük adam olacaktı, eski yüceliğine kavuşturacaktı ailesini... Kararını çoktan vermişti: yargıtaya üye olacaktı, sonra başkan olacak, şanlı dedesinin yerini tutacaktı.*” (Yücel, 16).

Bu noktada, İlyas'ın temel yaşam amacının ailesinin beklentilerini karşılamak olduğu söylenebilir. İlyas özgür iradesi doğrultusunda bir çocukluk ve gençlik yaşamamış, yaşam algısını ailenin öngördüğu biçimde şekillendirmek zorunda kalmıştır. İlyas ailenin bel bağladığı tek umut kaynağıdır: “*İlyas bir taneydi, İlyas eşsizdi. İlyas tüm umutlarıydı.*” (Yücel, 15). Ailenin umutlarının gerçekleşebilmesi için bütün Divitoğulları İlyas'ı okutabilmek için uğraşır: “*Para yoktu, ama akraba çoktu. El ele verdiler, iş kolaylaştı.*” (Yücel, 16). İlyas da doğal olarak küçüklüğünden beri kendisine yüklenen “*Divitoğulları soyunun yüceliğini devam ettirmek*” gibi bir yönelime uygun davranmaya, ideali gerçekleştirmeye çalışır. İlyas

yaşamındaki tüm kararları bu sorumluluk altında vermeye çalışacaktır. Bu sorumluluk İlyas'ın karakterini, yaşamını büyük ölçüde etkileyecektir.

Her insanın kendisine ait olan, kişiden kişiye değişen varoluş amacı, İlyas'ta İlyas'ın ailesinin onu yıllar boyu şekillendirmesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Denilebilir ki onun ailesi tarafından belirlenen yaşam amacı yargıç olup Divitoğullarını eski şanına kavuşturacaktır.

2.2.Uzam ve Toplumsal Yapının Etkisi

Bireyin var oluşunu etkileyen bir diğer etkense kişinin içinde bulunduğu uzamdır. Uzamın özellikleri aslında bireyin içinde yer aldığı toplumsal yapının niteliklerini de taşımakta, uzam ve buna ait toplumsal yapı birlikte şekillenmektedir. Yapıtta da bu iki değer birlikte ele alınmakta, kişi uzamla birlikte toplumsal yapıdan aynı anda etkilenmekte, buna göre şekillenmektedir.

İlyas Divitoğlu, yapıtta kurgulanan toplumsal düzen içinde, gelenek ve göreneklerin belirleyici olduğu dış etkenlere kapalı bir kasabada, taşra uzamında büyümüş, bu uzama bağlı bir yetiştirme şeklinin izlerini taşımıştır. İlyas Divitoğlu içinde doğup büyüdüğü toplumun ortak değerlerini, ailesinin yaşam algısını benimsemiş, bunlara uygun yaşamaya çalışmıştır. Feodal bir yapılanmanın olduğu bu uzam ve kültürel yapılanmada soyluluğun temel belirleyicisi toprak sahibi olmaktır. Toprağa sahip olan yönetime de sahip olur. Divitoğulları zamanında bu topraklarda çok büyük arsalara sahip olduğundan, buldukları bölgede sözü geçen, önemli ve soylu bir aile olarak bilinirler. Ancak topraklar azaldıkça Divitoğlu soyu da gücünü kaybetmiş, sadece geçmişin soylu ailelerinden biri olarak anılan bir isim haline gelmiştir.

Feodal yapılanmalarda toprak ağaları ve işçi sınıfı arasında belirgin ve keskin bir sınır vardır. Ağalık kurumunun gereği üst tabakadakiler kendilerinden konum olarak altta kalanlara

yukarıdan bakmakta, onların seviyesine inmemektedir. Divitoğulları'nın soyluluğu her ne kadar artık geride kalmış olsa da İlyas aile içinde kendisinin bir "ağalık" soyundan geldiğini bilerek büyümüş, bu feodal yapının işleyişini ve kurallarını kendisi yaşamasa da özümsemiştir.

Bu nedenle kanında "ağalık"ın izlerini taşıyan bir kimsenin asla yapmayacağı şeyleri yapmak zorunda kalmak ya da zaman ve düzen değişimi ile birlikte ağalık kurumunun karşı çıkacağı tarzda işlere bulaşmak, zamane düzenine ayak uydurmak aslında İlyas'ı utandırmış ve hatta "ağalık" kurumuna aykırı davranışlar sergilerken yakalanmaktan korkmuştur.

İlyas üniversite okumak için büyük şehre gelmiş ve yaşadığı bazı hayal kırıklıklarından dolayı kendini evine kapatmıştır. Bu soyutlanma İlyas'ı başka bir alana yönlendirecek, İlyas kendini evin içinde bir de mutfağa kapatarak kendine bir yaşam alanı oluşturmaya çalışacaktır. Yaşadığı kırıklıkları unutmak adına kendini yemek yapmaya veren İlyas'ın alışveriş yapması gerekmektedir. Alışveriş ve hele ki sonrasında "ağalık" kurumundan gelen ve bütün bir Divitoğulları soyunun bel bağladığı İlyas'ın mutfakta yemek yapması onun içinde yetiştiği düzenin kurallarına aykırıdır. İlyas her ne kadar zaman ve düzen değişikliği gereği bu kurallara aykırı davranırsa da aslında içten içe yaptığı bu davranışlardan utanmakta ve hatta tanıdık birisi kendisini görür diye korkmakta, utanmaktadır: "*Divitoğlu kasap dükkânında ne yapıyormuş, derler. Memlekete rezil olurum,*" dedi kendi kendine.(...) "*Utaniyordu, hepsi bu! Hiç sevmeydi alışveriş etmeyi... Çarşıya inmeyi, esnaflarla konuşmayı, ellerinde öteberi taşımayı küçüklük saymışlardı. İlyas onların torunuydu...*" (Yücel, 29-30).

İlyas'ın içinde yetiştiği ataerkil toplum onun yaşam biçimini ve algısını belirleyen en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Bu yapılanma içinde büyüyen İlyas, şehir hayatının içinde bir başına kaldığında başka bir İlyas'a dönüşmeye başlamış ve bu dönüşüm de onun hayatındaki ilk çatışma olmuştur. Bir Divitoğlu'nun alışveriş ve hatta mutfakta yemek yapması onun içinde

yetiştiği çevredeki erkeklerin asla yapmayacağı, yapmak zorunda kalsa da utanacağı bir davranış biçimidir. İlyas'ın bilinçaltında bu yönelim olmakla birlikte kendini içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarabilmek adına İlyas bu kuralları hiçe saymak zorunda kalmış ancak İlyas'ı evinde ziyaret eden akrabasına da yemekleri bir başkasının yaptığını söylemiştir. Denilebilir ki İlyas, ait olduğu yapılanmadan uzak ve bu yapılanmaya aykırı bir kimlik edinmeye çalışmış ancak bu yeni İlyas'ı içinde yetiştiği toplumsal düzenden saklamış, ondan nerdeyse utanmıştır. Bir akrabası onu evinde ziyarete geldiğinde İlyas'a bu güzel yemekleri kimin yaptığını sorunca korkusundan yalan söylemiştir; unk İlyas'ın yemek yaptığının öğrenilmesi ailesinde olay yaratacak, Divitoğulları'nın zaten düşen şanını bir parça daha ayaklar altına serecektir. İlyas bu dş kırıklığına neden olmamak içinde kendi oluşturduğu yeni kimliğini reddetmeyi uygun bulur: *“İlyas bunu duyar duymaz ürperdi, bir anda tüm memleketi, tüm akrabaları... “Ben hazırlamadım,” diye kekeledi, bir şeylerden korkuyordu sanki. “Ben nasıl hazırlayabilirim?”* (Yücel, 99).

İlyas Divitoğlu şehir yaşantısına girmekle birlikte ailesinin içinde yer aldığı uzamdan ve toplumsal yapıdan uzaklaşmış, bambaşka bir yapılanma ile karşılaşmıştır. şehir uzamının kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı odak figürün önceden içinde yer aldığı toplumdan çok farklıdır. Kozmopolit bir yapılanmanın olduğu bu büyük şehirde İlyas'ın yetiştiği bölgenin geleneklerle belirlenmiş kesin, katı yaşam kurallarından söz edilmez. İlyas bu yeni yaşam biçimini önceleri büyük bir şaşkınlıkla karşılayacaktır. Kadın erkek ilişkileri onun içinde yetiştiği toplumsal dzendekinden bir hayli farklıdır. Onun içinde yetiştiği çevrede kadın ve erkek sınırlı bir biçimde bir arada olabilmekte, bu birliktelik geleneklerin öngördüğü biçimde gerçekleşebilmektedir. Oysa bu büyük kentte kadın ve erkek sosyal yaşamın içinde bir arada, i ierdiler. İlyas bu farklılığı başlarda yadırgar, sonrasında ise tıpkı alış veriş ve yemek

konusunda olduğu gibi bu düzene ses çıkarmaz, anlamaya hatta düzenin bir parçası olmaya çalışır.

İlyas'ın üniversiteden arkadaşı Emel onun daha önce hiç görmediği bir kadın tipi olması bakımından İlyas'ın önce dikkatini ve şaşkınlığını ve sonrasında ise sevgisini kazanmış bir yardımcı figürdür. Emel başına buyruk, değişken ve oldukça serbest tavırlı bir kızdır: *“Bir uğursuz kız çıktı karşısına, dingin yaşamını altüst etti...Bir türlü seçilmiyordu düşünceleri...Ama hep şaşkına çeviriyordu İlyas'ı...”* (Yücel, 18). Emel, İlyas'ın tanıdığı kızların hiçbirine benzememektedir. Büyüdüğü ve kişiliğini şekillendirdiği bölgeden artık çok farklı bir yerde yaşayan ve zorluk çeken İlyas, belli kalıplar altında şekillenen kadın figürüne hiç uymayan Emel'le tanışınca bütün değer yargılarını, amaçlarını da yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır. Emel'e âşık olan İlyas, yaşadığı bu duygunun saflığıyla Emel dışındaki her şeyi arkaplane atmıştır. Böylece odak figür yaşamı boyunca ona yüklenen, benimsetilen, her değer ve öğretiyi ötelemiştir; çünkü artık Emel vardır: *“...çok geçmeden derslerini unuttu, yargıtayı bile unuttu. Yargıtay en büyük amaç olmaktan çıktı...Emel'in ardında kaldı.”* (Yücel, 18).

İlyas Divitoğlu'nun yaşamı, içinde yetiştiği çevre ile bu çevreye taban tabana zıt yeni bir yapılanmanın etkisi altında şekillenir. İlyas, hem içinden geldiği toplumun gelenek ve göreneklerle belirlenmiş algısına uygun davranmaya çalışacak hem de yeni girdiği şehir uzamının ona sunduğu yaşam biçimini anlamaya, bunun bir parçası olmaya, bu düzende kendine bir yer edinmeye çalışacaktır; ancak bu uyum sürecinde İlyas bazı sıkıntılar da yaşayacaktır. Bireyin etkileşim içinde olduğu bu iki farklı yapılanma onun gün geçtikçe iki düzen arasında sıkışmasına, artık her iki düzenden de koparak ve içine kapanarak yalnızlaşmasına, kendine yeni bir yaşam alanı açmak zorunda kalmasına neden olacaktır.

2.3.Yakın Çevrenin Birey Üzerindeki Etkisi

Yakın çevre insanın yaşamını şekillendirmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Sosyalleşmek, toplumsal bir yaşam içinde var olan insan için gerekliliktir. Aile dışında birey, okul ve iş çevresinde sosyalleşebileceğinden bu yapılanmalarda yer alan kişi/lerin birey üzerindeki etkisi yadsınamaz. Yapıtın odak figürü İlyas'ın gerek var oluşunda ve gerekse yalnızlaşmasında yakın çevre çok etkilidir.

İlyas'ın yakın çevresini İstanbul'da sadece iki yakın arkadaşı, Murat ve Emel oluşturur. İlyas'ın çok severek yaklaştığı bu kişiler kendi arzularını onun iyiliğinin önüne koyarak İlyas'ı hayal kırıklığına uğrattılar. Emel'in kendisini reddedişinden sonra bunalıma girip kendini yemek yapmaya veren İlyas, güvendiği bu iki insanın bencilce davranışları yüzünden bir darbe daha alacak ve oluşan bu kırıklıklar İlyas'ın kişiliğini tümünden değiştirerek onu geri dönüşü olmayan bir yalnızlığa itecektir. İlyas kendini dış dünyaya kapatarak tamamen savunmasız bir hale gelmiş, kendi dünyasını oluşturmaya çabalamıştır. Onun bu savunmasız halinden fakülleden tanıdığı, eski bir arkadaşı olan Selami de kendi çıkarları için faydalanmış, İlyas'ın evine gitgide kapanmasına ve yalnızlığına katkıda bulunmuştur. Onun nasıl güzel yemek yaptığını gören Selami, karnını bu güzel yemeklerle doyurmak için İlyas'ı daha da çok yemek yapmaya teşvik etmiştir: *“Ben hiçbir şey istemedim. Selami arada sırada gelir böyle. Boş geldiği de enderdir. Biliyorsun: bizim fakültede.”* (Yücel, 79). İlyas'a ona yemek yapması için malzeme getiren Selami, onun yemek yapmaya teşvik ederek onun içine kapanışını körüklemiştir.

3. BİREYİN YALNIZLIğINI OLUŞTURAN ETKENLER

Var oluşunu istendik yönde gerçekleŐtirmeyen, içinde yer aldığı toplumun beklentilerini karşılayamayan birey çoğunlukla toplumsal yapılanma içinde yalnızlaşır ve hayal kırıklığı yaşar. Umutsuzluk, yalnızlık ve hayal kırıklığı bireyi olumsuz yönde etkileyen durumlar olduğundan kişi kendi gerçekliğini yaratarak, varlığını dış dünyadan soyutlayarak bu süreçlerin üstesinden gelmeye, var oluşunu gerçekleştirmeye çalışır. Aksi takdirde süreç çöküşe gider.

Odak figürün yalnızlığının şekillenmesinde özellikle İlyas'ın yakın çevre olarak bildiği üniversite arkadaşlarının etkisi büyüktür. Bu kişiler kendi çıkarları ve arzuları için İlyas'ı kullanmışlar, onu önemsemeyerek yalnızlaŐtırmışlardır. Bununla birlikte İlyas geldiği kültürel yapı ile içinde bulunduğu yapının değer yargıları arasında sıkışıp kalmış ve bu çatışmayla baş edemediği için kendini eve hapsetmiş, farklı bir yaşam amacı edinmiş ve gitgide yalnızlaşmıştır.

3.1.Umut ve Hayal Kırıklığı

Bireyin var oluşunda ve mutluluğunda umudun etkisi düşünülecek olduğunda bu duygudan uzak kalan kişinin hayal kırıklığı yaşaması, yalnızlaşması mutlak bir son olarak değerlendirilebilir. Yapıtın odak figürü İlyas'ın yalnızlığında da umutlarının gerçekleşmemesi ve yaşanan hayal kırıklıkları vardır. Bu esenliksiz halin oluŐumunda yakın çevrenin etkisi büyüktür.

İlyas Divitoğlu, Emel ile tanıştıktan sonra önemli bir değişim sürecine girmiş, farklı bir kişiye dönüşmüŐtür. Emel'den önce hayattaki tek amacı üniversiteyi bitirip yargıtaya girmek ve Divitoğulları'nı yeniden eski şanına kavuşturmak isteyen biri olan İlyas Emel'den sonraki üniversiteyi ve Divitoğulları'nı bir kenara itmiş, kendine Emel'i sevmeyi amaç edinmiştir. Her an değişen kişiliği ve davranışlarıyla İlyas'ı büyüleyen Emel, aslında çok da farkında olmadan,

İlyas'ın sonunun gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. İlyas Emel'e delicesine âşıkken, Emel İlyas için aynı duyguları hissetmez. Bu durum İlyas'ı hayal kırıklığına sürükleyecektir. İlyas Emel'e karşı duyduğu bu aşkı resmileştirmek amacıyla ona evlenme teklif etmiştir. Bu noktada İlyas'ın, ne kadar eski İlyas olmasa da, geleneklere az çok bağılı olan bir kişi olduğu sonucu çıkar. Ne var ki Emel bu anlayışın çok ötesindedir. Emel kozmopolit yapıya sahip bir kent insanıdır. Geleneksel kural ve yaptırımlardan sıyrılmış olduğundan sevdiği bir insanla evlenmeden de birlikte olunabileceğini düşünür ve buna uygun yaşar. İlyas ise geleneksel bir yapının etkisi altında büyüdüğünden birlikteliğin muhakkak evlilik çatısı altında olabileceğini düşünmektedir. Emel'in evlilik hakkındaki fikirleri ve kendisine olan uzaklığı İlyas için büyük bir hayal kırıklığıdır; çünkü bu tarz geleneklere göre kişinin sadece bir tane ruh eşi vardır ve bir kişi asla bir kişiyle sadece gönül eğlendirmek için birlikte olamaz. İlyas Emel tarafından reddedildikten sonra, dünyadaki tek ruh eşini kaybetmiş olacaktır. Emel'den "Hayır" cevabını almasıyla birlikte İlyas'ın bütün hayalleri, umutları yıkılmıştır. Yaşam umudu yok olan İlyas hayatta yapacağı bir şey kalmadığını düşünür. Uzun süre önce üniversiteyi ve yargıtayı arkasında bıraktığı için okula dönmek de mümkün değildir. Bununla birlikte İlyas artık Yargıtay'a girme hayali olan bir kişi değildir, değişmiştir. Böylece İlyas kendini evinin mutfağına kapatır.

Ne üniversiteden, ne de Emel'den umduğunu bulamayan İlyas, büyük bir hayal kırıklığı içindedir. Ailesinin beklentilerini karşılayamamış, bununla birlikte kendisini değiştirmek uğruna göze aldığı Emel'i de elde edememiştir. Bu noktada odak figürün çok büyük bir yoksunluk içinde olduğu söylenebilir. Yaşamdaki her iki alanda da başarısız olan İlyas boşluk içinde kalmış, ne yapacağını bilmez bir hale gelmiştir. İlyas Divitoğlu hayatındaki boşluğu doldurmak ve kendine bir yaşam amacı edinmek için aslında hiç tecrübe etmediğı bir alana

yönelir: Yemek yapmak: “*Evine kapanacaktı artık, hiç çıkmayacaktı, kendi kendisiyle yetinecekti, kararı karardı.*” (Yücel, 39).

Yemek yapmak artık onun tek yaşam amacıdır. Yaşadığı başarısızlıklar ve hayal kırıkları nedeniyle İlyas’ın yeniden sosyalleşmesi, topluma karışması mümkün değildir. Bu nedenle mutfak, onu ayakta tutabilecek tek şeydir. Yemek için malzeme almak dışında evden çıkmasına gerek yoktur ve hayatta kalabilmesi için gereken tek şey yemek pişirmek ve temel ihtiyaçlarını gidermektir. Böylece İlyas başarısızlıkla sonuçlanan istekleri sonucunda kendine gitgide yalnızlaşacağı başka bir amaç edinmiştir. Mutfak onun için sonrasında bir çıkmaza dönüşecek olan tek çıkıştır.

3.2.Kendini Gerçekleştirememe

Kişi, var oluşunu bilerek ve isteyerek, kendi özgür varlığıyla gerçekleştirdiyse çoğunlukla hem kişisel yaşamında hem de toplumsal yapılanma içinde güçlü, mutlu bir insan olabilir. Bu süreci gerektiği gibi geçiremeyen, kendini gerçekleştiremeyen insansa toplumsal yapılanmada yer edinebilmek adına kendine toplumun beklentilerine uygun bir kimlik yaratmaya çalışabilir. Bu yalnızlık çözülemez ve birey kişiliğini, yaşam duruşunu oluşturulamazsa çıkışı olmayan bir “*çöküş*” e sürüklenebilir.

İçinde bulunduğu toplumun ve yakın çevrenin beklentilerine göre şekillenen İlyas Divitoğlu kimliği aslında bir yanılsamadır. Gerçek İlyas Divitoğlu hiçbir zaman var olmamıştır. İlyas’ın var oluşu, ona yüklenen beklentiler ve sorumluluklar nedeniyle her zaman engellenmiştir. Küçüklüğünden itibaren ailesi İlyas’a yargıtaya girmesi gerektiğini, hayat amacının Divitoğulları’nı eski şanına kavuşturmak olduğunu dayatmıştır. Bu amaçla büyüyen İlyas büyüdüğü yerden çok farklı olan kozmopolit bir şehre gidince burada yaşamak için gereken

koşullara göre kendisini şekillendirmeye başlamıştır. Emel ile tanıştıktan sonra ise eski İlyas tamamen yok olmuş, yerine üniversiteyi, yargıtayı boşveren, ailesini çok da umursamayan, yeni bir İlyas gelmiştir. Ancak bu yeni İlyas da gerçek İlyas değildir. Yeni İlyas da sadece çevresinin ona yüklediği beklentileri karşılamak için kendisini değiştirmiş bir İlyas'tır. Yeni İlyas eski İlyas'ın bütün amaçlarını yok etmiş ve kendisine yeni bir amaç belirlemiştir: Emel.

İlyas Emel'i haftada birkaç kez görmektedir ancak bu yeni İlyas'ın gerçekleştirmek istediği amaç için yeterli değildir. O Emel'le evlenmelidir. *“Emel'i haftada bir-iki kez bağrına basıyordu...Ondan uzakta yaşamak...anlamsız ve boştu...Bir gün yoksul odasını karanfillerle süsleyip Emel'i bekledi.”* (Yücel, 18). İlyas'ın Emel'den istediği cevabı alamaması onu boşluk içinde bırakmıştır. Eski İlyas'ı yok eden yeni İlyas da hayat amacının gerçekleşmemesiyle yok olmuştur. İki yaşam alanında da kendisini var edemeyen İlyas boşlukta kalmıştır: *“Eski Divitoğlu değildi sanki.”* (Yücel, 28) Gerçek İlyas, kendini hiçbir zaman var etmeyi başaramamış, iki farklı İlyas altında ezilmiş, yok olmuştur.

Kendini gerçekleştiremeyen, bulunduğu iki topluma da ayak uyduramayan odak figürün tek çaresi içine kapanmak, sadece kendisinin belirlediği bir yaşam alanı açmaktır. Dış dünya ile bağını koparan İlyas'ın ayakta kalması için yeme içme gibi temel ihtiyaçlarını gidermesi gerekir; ancak o bunlar için bile dışarıya çıkmak istemediğinden kendini mutfakta bulur. Kendi yemeğini kendisi yaparak bir anlamda kendi gerçekliğini oluşturmaya çalışır. İlyas kabuğuna çekilmiş, kendisine dış dünyadan uzak, farklı bir gerçeklik yaratmıştır: *“Uzun bir mektuba başladı, iki yanını da doldurdu koca kâğıdın. Mektubuna yalanla girdi... Şimdi yalanını beğeniyordu.”* (Yücel, 89).

4. ÇÖKÜŞ

Yaşamda kendini var edemeyen birey hayatta tutunabilmek adına ya yaşama dört elle sarılır ya da bundan vazgeçerek kendi kabuğuna çekilir. Dış dünyanın gerçekliğinden uzak kalan ve içine kapanan insan bilinçli olarak kendine bir son hazırlamakta, başka bir deyişle çöküşe sürüklenmektedir. Yapıtın odak figürü İlyas da kişisel çöküşünü hazırlayan, kendi sonunu yaratan bir karakterdir.

İki farklı toplumsal yapılanmada da bulunduğu yere ayak uydurarak yaşamak için kendi gerçeğini değiştiren İlyas, hiçbir yere ait olamayınca kendisini mutfağa kapatıp kendine onu hayal kırıklığına uğratan dış dünyanın gerçekliğinden uzak bir yaşam alanı yaratır. Ancak kendi yarattığı bu gerçeklik içinde de fazla ayakta kalamaz. Yemek yapmak ve mutfakta geçirilen bir ömür bir süre sonra İlyas'ı kendisinin de farkında olduğu bir çöküşe sürükleyecektir: *“Biliyorum, doğru değil bu yaptıklarım, böyle olmamalıyım... Artık vazgeçeyim diyorum, ama yarım saat geçmeden gene kaptırıyorum kendimi. Ne yapabilirim ki?” (Yücel, 111).*

İlyas'ın çöküşünün nedeni, içinde kalan ve hiçbir zaman ortaya çıkamayan gerçek İlyas'ın diğer iki İlyas arasında kalıp ezilmesidir. İlyas gerçek benliğini hiçbir zaman var edememiştir. Gerçek kişiliğini var edememesi, Emel'in onu reddetmesiyle birlikte kesinleşmiş ve bu andan itibaren, gerçek İlyas ölmüştür. İlyas'tan geriye sadece bir et ve kemik yığını ve hiçbir zaman kendisini var edemeyen bir insan kalmıştır.

Çöküş süreci boyunca, İlyas Divitoğlu zaman zaman kendini yeniden var etmeye çalışmış; ancak iki kişiliğinden birine tam olarak geri dönemediği için hep başarısız olmuştur: *“Birkaç gün önce evine gelen akrabayı, anasını, aksakallı kalın sesli büyük amcaı, bir kerpiç evin önünde Emel'i görüyordu, Emel'in boynu büküktü...” (Yücel, 111).* Çöküş sürecinde İlyas, iki kişiliğinin de amaçlarını yerine getiremediği için acı çeker. Kendisini mutfağa kapatması ile

gerçek İlyas ölmüş, yanında da diğer iki İlyas'ı birlikte götürmüştür: “*Divitoğlu gerçek Divitoğlu değildi artık. O çoktan ölmüştü, öldürmüşlerdi. Görünüşü, yüzü, sesi bir aşçıda kalmıştı, ama İlyas Divitoğlu yoktu artık, çoktan ölmüştü.*” (Yücel, 143).

Hayatı boyunca kendisine birtakım sorumluluklar yüklediği, küçük yaştan itibaren üzerinde baskı oluşturulduğu için hiçbir zaman kendisini var edemeyen ve sosyal bir ilişki kuramayan İlyas bir çıkmaz içine girmiştir. Var olmama sorunu nedeniyle kendi kabuğuna çekilen İlyas, mutfağa kapanmıştır ve bundan sonra artık, mutfak onun için bir çıkmaz haline gelmiştir.

5. SONUÇ

Bu tez çalışmasında Tahsin Yücel'in “**Mutfak Çıkmazı**” adlı yapıtının odak figürü İlyas Divitoğlu'nun yaşamı aracılığıyla “*birey-toplum ilişkisi*” ve bu ilişkinin bireyin yalnızlaşmasındaki etkisi incelenmiştir. Odak figürün yalnızlaşması ve bir çıkmaza sürüklenmesi sürecinde kişinin toplumla kurduğu iletişim ve etkileşim göz önünde bulundurulmuş, odak figürün bu süreçten nasıl etkilendiği değerlendirilmiştir.

Yaşamını birbirinden çok farklı iki toplumsal yapılanmada geçiren İlyas Divitoğlu, kişiliğini bu yapılanmalara göre şekillendirmeye çalışırken gerçek kimliğini hiçbir zaman ortaya çıkamamış, kendini gerçekleştirememiş ve gerçek İlyas'ı bir anlamda öldürmüştür. Genç yaştan itibaren ailesi ve çevresi tarafından kişiye yüklenen sorumluluklar ve beklentiler, İlyas'ın gerçek kimliğini oluşturmasını engellemiş, var oluşunu sekteye uğratmıştır.

İlyas yaşadığı olaylar sonucunda deneyimlediği hayal kırıklıklarıyla birlikte, taşra ve kent yapılanmalarının oluşturduğu iki kimliğini de kaybetmiş, kendini dış dünyadan soyutlayarak “*mutfak*” a hapsetmiş, bu uzamda özerk bir yaşam alanı yaratmaya çalışmıştır. Mutfak uzamında kendi gerçekliğini yaratarak hayata tutunmayı deneyen İlyas, aslında yapay ve geç

kalınmış bir yaşam evreni yaratmaya çalıştığı için başarısız olmuş, çöküşe sürüklenmiştir. Mutfağı kendisi için bir çıkmaz haline getiren İlyas aslında çoktan ölmüştür.

Sonuç olarak, Tahsin Yücel'in "**Mutfak Çıkmazı**" adlı yapıtında, bireyin toplumun beklentilerini karşılamak için verdiği uğraşın, topluma ayak uydurmak için yarattığı sahte kimliklerin "*birey-toplum ilişkisi*" aracılığıyla ele alındığını ve tez çalışmasının da bu bağlamda ilerlediğini söylemek mümkündür. Yapıtta, kendi kimliğini oluşturamayan bireyin, içinde yer aldığı toplumun dışına itilmesi, soyutlanması halinde, bireysel gerçekliği yaratamamanın ve yaşama tutunamamanın yarattığı sonuç, çöküş ve yok oluş süreci vurgulanmıştır. Yapıtta kendini gerçekleştiremeyen bireyin kendi yarattığı yaşam evrenini bir çıkmaza dönüştürmesi, bireyin bu çıkmaz içinde yok oluşu ele alınmıştır.

İlyas Divitoğlu da doğumundan yok oluşuna dek içinde yer aldığı toplumsal yapılanmaların kendisinden beklentilerini karşılamak amacıyla didinmiş, kendi gerçekliğine ulaşamamış, hayal kırıklıklarıyla çevrelenmiş bir yaşamda "mutfak"ı kendisine bir tutamak olarak görmüş ve bu tutamağı bir çıkmaza çevirerek yaratmaya çalıştığı yapay evrende yok olmuştur. Çalışma İlyas Divitoğlu'nun çıkmazını "*birey- toplum*" ilişkisi bağlamında irdelemiş, İlyas Divitoğlu aracılığıyla bireyin kendini gerçekleştirmesinin ne derece önemli ve zor bir süreç olduğunun altını çizmiştir.

6. KAYNAKÇA

Yücel, Tahsin. Mutfak Çıkmazı. İstanbul: Can Yayınları, 2011